

ARCHEOLOGIE IN EGYPTE

Als gevolg van de campagnes van Napoleon in Egypte en de groeiende belangstelling voor de Oudegyptische beschaving starten veel mensen – al dan niet wetenschappelijk – met archeologische opgravingen (zie fiche Egyptomanie). In de 18e en 19e eeuw is het voornaamste doel van opgravingen het verwerven van kostbare oudheden om te hebben of te verkopen. Een archeologische context was ver zoek.

Stilaan ontwikkelt de archeologie zich als discipline en worden opgravingen meer wetenschappelijk onderbouwd. Archeologen zoals Auguste Mariette (1821-1881) en Gaston Maspero (1846-1916) in Frankrijk en William Flinders Petrie (1853-1942) in Groot-Brittannië leggen hiervoor de basis. Ze werken in het kader van officiële opgravingsverenigingen die erkend zijn door Egypte, zoals het Egypt Exploration Fund en de Service des antiquités égyptiennes. Ze gebruiken wetenschappelijk methodes bij hun opgravingen en hebben als doel de context van de vondsten goed te onderzoeken en documenteren om zo een chronologie te kunnen opstellen. Ze gebruiken methodes zoals stratigrafie, waarbij de verschillende lagen in de grond worden opgemeten en in de tijd worden gesitueerd, het ter plaatse tekenen van vondsten en later fotografie om zo tot een gedetailleerd verslag over de herkomst en omstandigheden van een bepaald voorwerp te komen.

In navolging van zijn Franse en Britse voorbeelden, kan Jean Capart eindelijk ook een Belgische campagne starten in Elkab, in Opper-Egypte. Deze opgravingen lopen door tot vandaag (zie fiche Elkab).

GIOVANNI BATTISTA BELZONI: EEN GELUKSZOEKER IN EGYPTE

Giovanni Belzoni (1788-1823) is een avonturier die zijn carrière begint als krachtpatser op de kermis. In 1815 neemt hij zonder succes deel aan een project met hydraulische pompen in Egypte. Hij ontmoet er diplomaten zoals de Britse consul Henry Salt die opgravingen financiert met het oog op de winstgevende verkoop van de vondsten aan musea en verzamelaars. Belzoni raakt op zijn beurt in de ban van schatgraven en slaagt erin mee te werken aan de ontdekking van enkele uitzonderlijke graven zoals het fabelachtige graf van farao Seti I. De mooiste stukken komen in het bezit van H. Salt, maar het is later duidelijk dat Belzoni ook voor zichzelf objecten opzij legt omdat zijn weduwe, die na zijn dood in armoede leeft, verschillende stukken aan diverse grote Europese musea verkoopt om de eindjes aan elkaar te knopen. In 1847 kopen het KMKG de mummie en de sarcofaag van Boetehamon, een belangrijk ambtenaar die rond -1000 leefde. Het was Capart die de identiteit van de mummie kon achterhalen op basis van een aquarel die gemaakt was tijdens de opgravingen en door een verband te leggen tussen deze grafkist en twee andere die ook bij Boetehamon horen en nu bewaard worden in het Museo Egizio in Turijn.

Lijkkist van Boetehamon, bepleisterd en beschilderd hout, herkomst onbekend, vermoedelijk uit de streek van Thebe, ca. -1000

SNELLER DAN DE PLUNDERAARS

Tijdens opgravingen moeten archeologen beducht zijn voor plundersaars. Het gebeurt dat arbeiders stukken verduisteren en illegaal aan antiquairs verkopen (denk maar aan Tiye - zie fiche Hoe een museumcollectie verwerven?). Stukken raken op deze manier verspreid zonder herkomstvermelding, wat het heel moeilijk maakt de 'biografie' van een object nog te traceren. Om meer te weten, moet je op zoek gaan naar de verkoper of een vergelijking maken met andere gekende stukken. Het plunderen van graven is van alle tijden, ook in de faraonische tijd was het een bloeiende praktijk. Iedereen wist immers dat de doden met kostbare voorwerpen begraven werden.

In 1934 arriveert een deel van de collectie Leopold II (zie fiche Collectie verwerven) in het museum. In 1935 onderzoekt Jean Capart een van de objecten nader: een funerair beeldje van 54 cm afkomstig uit Medinet Haboe, waar de grote tempel van Ramses III (19e dynastie, begin -12e eeuw) staat. Op het beeldje staat de naam Chay geschreven. Deze is het hoofd van de bouwwerken voor Ramses III op de westelijke Nijloever ter hoogte van Thebe. Binnenin het beeldje vindt Capart een opgerolde papyrus uit de tijd van Ramses IX (19e dynastie, einde -12e eeuw). Het blijkt een grote ontdekking: het document in hiëratisch schrift geeft een verslag van een juridisch onderzoek naar plunderingen van de piramide van farao Sobekemsaf, vijf eeuwen na zijn dood (17e dynastie, -1650). In het verslag bekent een zekere Amenpanefer schuld. Hij is met kompanen in de piramide gedrongen en heeft zich meester gemaakt van een flinke buit, o.a. voorwerpen van goud. Hij wordt een eerste keer gearresteerd door de bewakers van de Thebaanse necropool en wordt gevangen gezet. Na het omkopen van een scriba (in ruil voor een deel van de buit) kan hij nog vier jaar verder plunderen alvorens opnieuw opgepakt te worden en voor het gerecht gebracht te worden.

Het mooie van de ontdekking is dat Capart hem in verband kan brengen met een andere papyrus: de papyrus Leopold II blijkt de bovenst helft te zijn van de papyrus Amherst uit de Pierpont Morgan Library in New York. Door de twee papyri samen te leggen is het document compleet!

Om de sarcofagen tegen plundering te beschermen, verhuisden de Egyptenaren deze soms naar verborgen plekken, cachettes genaamd. Zo gebeurde met de cachette van Deir el-Bahari, die ontdekt is in 1891. Een deel van de objecten uit de cachette is te zien op de tentoonstelling.

Papyrus Leopold II, papyrus en inkt, herkomst onbekend, Nieuwe Rijk

EXPERT AAN HET WOORD

Luc Delvaux, egyptoloog en conservator van de afdeling Egypte in het Museum Kunst & Geschiedenis.

Vroeger deed men vooral opgravingen om objecten te vinden en naar musea over te brengen. Wat is tegenwoordig het doel van archeologie in Egypte?

Tegenwoordig organiseert men gericht opgravingscampagnes met als doel kennisuitbreiding van - vaak reeds gekende - archeologische sites, en ook om oude opgravingen deels opnieuw te doen, grondiger en professioneler. Honderd jaar geleden stond de archeologische wetenschap en haar methoden immers niet zo ver als nu. Het streven is om het archeologische dossier compleet te maken, de site in zijn geheel te leren kennen. Zo heeft men nu interesse in de natuurlijke omgevingsfactoren van de tijd, iets waarin men 100 jaar geleden niet in geïnteresseerd was. Nieuwe technieken worden toegepast, zoals analyse van pollen, beenderonderzoek, plantenpartikels in bakstenen, stoffen en materialen die veel informatie geven over de omstandigheden waarin een monument gebouwd is. Ook andere materialen waar niet naar gekeken werd, zoals potscherven, ceramiëkscherven, worden nu met miljoenen onderzocht in situ. Men gaat zelfs zo ver om het oude puin op te graven om op zoek te gaan naar nieuwe relevante informatie. Kortom: het is een heel andere aanpak en methode van opgraven.

IN DE KLAS

- De leerlingen zoeken naar wetenschappen en disciplines die vandaag gebruikt worden in de archeologie, zoals pollenonderzoek, antropologie, onderzoek van voedselresten, experimentele archeologie, archeozoölogie, archeobotanica, stratigrafie, aereal view, drones enzovoort.